

A ZIRCI ARBORÉTUM

OEE Könyvtár
Áll.Ell. 2020

PARKISMERTETŐ

Írta: PAPP JÓZSEF

Szerkesztette: Moór Gyula

Országos Erdészeti Egyesület Wagner Károly Erdészeti Szakkönyvtár	
Leltári szám:	381 / 2016-
Csoport száma:	I
Raktári jelzet:	S.V. II

VESZPRÉM 1975.

Kiadja a MÉM Veszprémi Állami Erdőrendezőség

Felelős kiadó: Nagy Miklós igazgató

A fényképfelvételeket készítették:

Moór Gyula, Szekeres György, Szlukovényi Tamás (MTI),

Varga Gábor

Bevezető

A Zirci Arborétumot 1951-ben nyilvánította védetté az Országos Természetvédelmi Tanács.

Kezelését 1968-ig a Veszprémi Erdőgazdaság, majd 1973. március 15-ig a Balaton-felvidéki Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság (Keszthely) látta el. Ezt követően az Országos Természetvédelmi Hivatal a Veszprémi Állami Erdőrendezőséget bízta meg az arborétum kezelésével.

Zirc nagyközség központi helyet foglal el a Bakonyban, így jelentős átmenő idegenforgalma van. Vonzerőt jelent a szép táj, a műemlékek, a Természettudományi Múzeum és az arborétum is. Évente mintegy 40—50 ezer látogató keresi fel a Zirci Arborétumot. Az átutazó kirándulókon kívül a park a helyi lakosság pihenését, nyugalmaát is szolgálja.

Az elmúlt két évben az erdőrendezőség jelentős összeget fordított a park felújítási munkáira. Felújításra kerültek a Cuha patak átjáróhidjai és a meder támfala. Az Országos Természetvédelmi Hivatal finanszírozásában a bejárat mellett portaépület létesült 1974-ben. A park rendkívüli természeti értéket képvisel, hathatósabb megóvása érdekében meg kellett szüntetnünk „átjáró út” jellegét, így az alsó kaput bezártuk.

Mivel az Arborétum alapvetően az egykori bakonyi őserdő maradványa, további fejlesztését a Bakonyban előforduló őshonos fajok és azok változatainak telepítésével kívánjuk megoldani.

Zircről és környékéről számos írásos munka jelent már meg ez ideig, az arborétumról viszont nem, pedig a látogatók részéről ilyen irányú igény felmerült. Ennek az igénynek kívántunk eleget tenni, amikor felkértük Papp József nyugalmazott kertészmérnököt, a park kitűnő ismerőjét, hogy írja meg a park ismertetőjét. Az arborétum madárvilágáról szóló részt Bankovics Attila ornitológus írta.

Most, amikor útjára bocsátjuk az arborétum útikalauzát, az a szándék vezérel bennünket, hogy a természetet szerető látogatók közelebbről is megismerkedhessenek a Zirci Arborétummal, és dendrológiai, botanikai ismereteiket gyarapíthassák.

Veszprém, 1975. április hó.

Moór Gyula

Bevezető

A Magyar Királyságban az 1851-ben nyilvánított törvény értelmében a földművelésügyi miniszternek a földművelésügyi törvények és rendszabások kiadására és módosítására a felhatalmazás van. A jelen kiadvány a földművelésügyi törvények és rendszabások gyűjteménye, amely a földművelésügyi miniszter által kiadott és módosított törvények és rendszabások gyűjteménye. A jelen kiadvány a földművelésügyi törvények és rendszabások gyűjteménye, amely a földművelésügyi miniszter által kiadott és módosított törvények és rendszabások gyűjteménye.

1851

1866

Zirc

Az egykor sűrű tölgyerdővel borított, a „Bakony tetejének” nevezett fennsík Cuha-patak menti tisztása pannóniai ósláv település volt. Ma ezen a helyen található Zirc, melynek nevét innen származtatják. (Zsirc = makk, ennek többszáma zsirci, makkot bőven termő helyet jelöl.)

A község története összeolvad a III. Béla által 1182-ben alapított ciszter rendház történetével. A szépen indult fejlődésnek a török uralom annyira gátat vetett, hogy a település helyét, mint írták, „... az erdő újra elfoglalta”.

Az 1720-ban visszatért ciszterek 1727-ben kezdték a kolostor, 1732-ben pedig a templom építését, mellyel az 1750-es évekre készültek el.

A falu lakossága közben annyira megnövekedett, hogy egy 1758-ban kelt okirat már mezővárosként említi Zircet.

Az 1700-as évek végéig a Bakony ösrengetege övezte Zircet, és a rendházhoz tartozó mintegy 20 hektár területet is, melyet Lovkovszky Bálint tervei szerint nyiladékokkal bontottak meg. Az így nyert szabad területek szegélyeként kezdődött a díszfák, cserjék telepítése.

A rendház díszkertjét már a múlt század elején a Bakony hírességeként emlegették, „... melyben 100 éves fák, s ritka növények láthatók”.

Az arborétum mai alakját Dréta apát idejében nyerte. A ritkább külföldi fajok az 1840-es évek elején kerültek ide. A gyűjtemény továbbfejlesztője dr. Szentés Anzelm perjel volt, aki a dendrológiában (a külföldi fafajok ismeretében) is nagyon jártas volt. Az 1900-as évek elején sok értékkel gazdagította az akkor „angol kert”-nek nevezett arborétumot.

A Zirci Arborétum kb. 400 méteres tengerszint feletti magasságával a hazai fagyűjtemények közül a legmagasabb fekvésű.

A közel egy hektár terjedelmű halastó, melyet a völgyhajlat elzárásával létesített, a kert ékessége, melyet a Cuha-patak vize tölt fel. Mellette nedves időszakban több lépcsős vízesés zúg.

A zirci medence egykori zárt erdőterületét ma jórészt szántók, rétek foglalják el. Az arborétum sűrűjébe húzódott erdei madárvilág a szép környezetet így még kedvesebbé és élőbbé teszi.

Parkrészlet a „filagóriá”-val

Fészekodvak kihelyezésével, téli inséges időkben etetéssel segítik a rovarkártevőket pusztító hasznos madarak nagyobb mértékű megtelepedését.

Az arborétummal foglalkozó irodalom nagyon gazdag, ötvennél több cikk, tanulmány foglalkozik az arborétum növény-, madár- és rovarvilágával. A gyűjteményről először Tomasovszky Imre erdészprofesszor írt részletes beszámolót az Erdészeti Lapok 1923-as évfolyamában. 1945-ben Horvát A. Olivér pécsi tanár ismertette a területet.

Az arborétum 1951-ben került az Országos Természetvédelmi Hivatal kezelésébe. Ettől kezdve fokozatosan tűntek el a háborús károk nyomai, helyrehozták a kertőrlakot, a Cuha hidjait, a megromgált kerítésfalat, bevezették a vízvezetékét, szakértő területkezelő alkalmazásával gyarapították a fenyők, fák, cserjék együttesét, a tó környékére színes virágú évelőket ültettek.

Ma már az egész országban ismerik a Zirci Arborétum hírét. A gyűjtemény jelenleg több mint 600-féle fából, cserjéből áll, a tűlevelűek száma kb. 70. A lágyszárúak között a Bakony vadvirágain kívül az évelő virágok mintegy 100 faja is megtalálható itt.

Az arborétum hársfasora

Az ismertetőben a növénynév mögötti zárójelben levő szám azt mutatja, hogy a mellékelt térképen melyik parcellában lelhető meg a keresett fa vagy cserje.

A gyűjtemény néhány hazai különlegessége közül mindjárt a bejárat közelében, a tóparti sávban látható a *szentendrei rózsza* = *Rosa sancti-andreae* Dég. et Trtm. (19.) E flóraritkaságot Szentendre felett, a Pismányhegyen fedezték fel.

Lilás-rózsaszín virágának csészéjét, kocsányát és a feltűnően nagy termését illatos mirigyszőrök borítják. Tarackosan terjedve sarjtelepet nevelő, alacsony bokorra fejlődik.

A hársfák között két magyar érdekesség is van: az egyik egy ezüsthárs-hibrid, az egykori botanikusprofesszorról elnevezett *Tilia Jurányiana* Simk. (29.). Az útkereszteződés sarkán levő nagyra fejlett fa törzse több mint 500 cm kerületű. A másik példány a nagylevelű hárs Zircről leírt alakja: *Tilia platyphylla* cv. *gracilent*a Wágner (2.), melyet az ország hársainak neves monográfusa fedezett fel.

A kert egyik ékessége a két, egymás közelében található piros termésszárnyú hegyijuhar: *Acer pseudoplatanus* var. *rubroalatum* J. Papp (2. és 3.).

A hegyi juhárnál nagyobb termésfűrtöt képező termés szokott-nál nagyobb szárnyai élénk paprikapirosak, melyek messziről nagy, piros virágoknak látszanak.

A berkenyefajokról és változatokról híres Vértess-hegység egyik Vértessből leírt magyar újdonsága a *Dégen berkenyéje* = *Sorbus degeni* Jávorka (6. és 28.) is látható a gyűjteményben, noha ez a cserje a Duna déli szakaszát kísérő ártéri erdőkre jellemző.

Kitaibel Pál neves botanikus által leírt *fekete galagonya* = *Crataegus nigra* Kit. (12.) is él a Cuha partján.

A Csepel-sziget déli részéről származó kis csemetét Papp József telepítette meg.

Nem a kerti orgonákkal, hanem a Himalájában élőkkel közeli rokon a *magyar orgona* = *Syringa Jósikaea* Jasp. (12. és 27.), melyet Erdélyben ősi reliktum- (maradvány) növényként fedeztek fel.

A törpe *kecskerágó* = *Evonymus nanus* Bieb (12.) is ősi erdélyi reliktum, erdélyi felfedezése előtt csak Turkesztán és Kína határvidékéről ismerték.

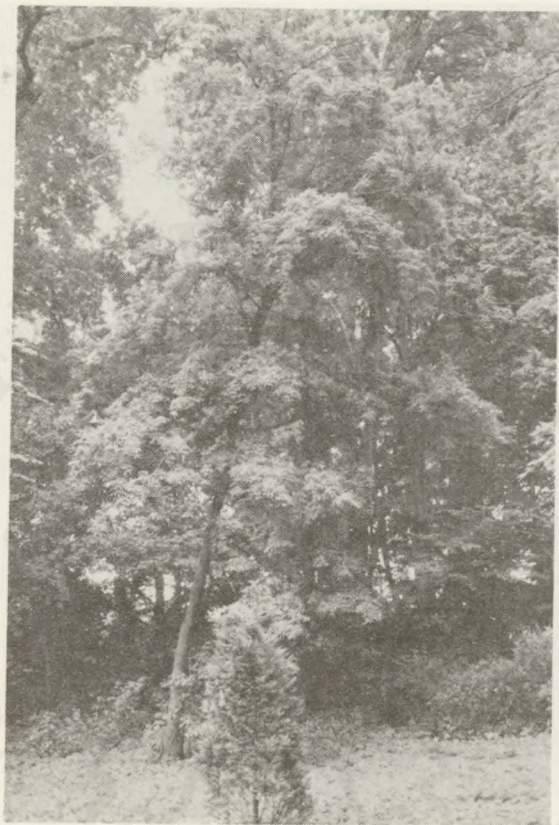
Az exóták között is van néhány különlegesség, ilyen a Kelet-Ázsiából származó *mandzsui juhar* = *Acer mandshuricum* Maxim (6.), amelyikből fejlett példány egyedül csak itt van hazánkban. A hármasan összetett levelek fonáka kékesszürke. Nálunk rendszeren nem hoz csíráképes magot.

Éveken át tartó kísérletezés után a legutóbbi időben sikerült végre néhány utódot felnevelni.

Másik érdekesség a szentendrei rózsza közelében található egykori ógörögök szent hegyéről származó *olimpuszi rózsza* = *Rosa omphandis* Boiss. et. Reuth. (19.).

A gyűjtemény érdekesebb egyedei közül először a tülevelűek sorozatát ismertetjük.

A karácsonyfaként közismert *lucfenyő* = *Picea abies* Karst. sok helyen látható. Egy hatalmasan fejlett, kiváló példánya sajnos már

Mandzsúriai juhar (*Acer mandschuricum*)

nincs meg. Nagyon szép az amerikai szürkefenyő = *Picea pungens* Eng. (12.) és változatai, ezek közparkjaink diszei, ilyen a kékfenyő = *P. p. cv. glauca* Beissz. (31.), az ezüstfenyő = *P. p. cv. argentea* Beissn. (16. és 31.). — A Bosznia és Szerbia határát képező Drina folyó mellékéről származik a feltűnően karcsú törzsű szerb fenyő = *Picea omorika* Purkyne (14.). Kaukázusban honos a keleti luc = *Picea orientalis* Lk. (12. és 13.). A 26-os parcellában látható a kínai lucfenyő = *Picea asperata* Mast.

A fényes levelű jegenyefenyő = *Abies alba* Mill. (29. és 31.) a magasabb hegyvidékeken honos, az Alföld klímáját nehezen bírja.

Lucfenyőcsoport (*Picea excelsa*)

Külföldi rokonai közül több is látható a gyűjteményben. Ilyen az észak-amerikai *balzsam jegenyefenyő* = *Abies balsamea* Mill. (24., 29. és 30.), a *kolorádófenyő* = *A. concolor* Hoopes (8., 12., 22. és 30.) és a *tengerparti óriásfenyő* = *A. grandis* Lindl. (31.). — Görögországi eredetű a *görög jegenyefenyő* = *A. cephalonica* Loud. (2., 17., 26.), a kaukázusi, az *A. nordmanniana* Spach (3., 25., 29.).

Valamennyi között legszebb a Dél-Spanyolország hegyvidékéről származó *andalúziai jegenyefenyő* = *A. pinsapo* Boiss. (11., 16., 31.)

Az *atlaszcédrus* = *Cedrus atlantica* Manetti (6., 12. és 23.), s ennek kékes tűlevelű, vaskos tobozú változata a *C. a. var. glauca*

Parkrészlet, az előtérben oszlopos borókafenyők (*Juniperus communis stricta*)

Beissn. (6. és 10.). Mindkettő hazája az afrikai Atlasz-hegység. Hasonló hozzájuk a Közel-Keleten élő, *libanoni cédrus* = *C. libani* Rich. (26.).

Észak-amerikai az *oregoni hamisciprus* = *Chamaecyparis lawsoniana* Parl. (6. és 13.) és ennek szép, ezüstszürke változata a *hamvas hamisciprus* = *Ch. l. cv. alumii* (2. és 3.).

Japánból származik a *szavára hamisciprus* = *Chamaecyparis pisifera* Endl. (16.), ezüstkék változatai is láthatók (2., 6., 28. és 29.).

A *közönséges borókafenyő* = *Juniperus communis* L. (26.) általában bokor alakú, csak néha fejlődik kisebb fává. Havasoktól a síkságig, Európán kívül Ázsiában és Észak-Amerika mérsékelt öveiben is előfordul. Hegyvidéki rokona a *nehéz szagú borókafenyő* = *J. Sabina* L. (12.). Központi törzs nélküli ágazata a talajban szélesesen elterülő.

A fenyőgyűjtemény legpompásabb megjelenésű példányai a lombhullató vörösfenyők. A 16. és 17. parcellában az európai vörös-

fenyő = *Larix decidua* Mill.-nek oly kiváló, sudáregyenes törzsű példányai vannak, amelyhez hasonló csak a Bükk-hegység Csanik-völgyében található. Elnevezése a feldolgozott fa nagyon szép vörös erezetére utal. — Távolban honos rokonai, a *japán* és a *szi-bériai vörösfenyő* = *Larix kaempferi* Carr. (27.) és *L. sibirica* Ledeb. (31.), ezek egy-egy példánya szerepel a gyűjteményben.

Pár évtizeddel ezelőtt fedezték fel Kína Hupeh tartományában a lombhullató *kinai mammutfenyőt* = *Metasequoia glyptostroboides* Cheng et Hu (17. és 26.), két fiatalabb példánya az arborétumban is megtalálható.

A két- és többtűs fenyők sora is nagyon gazdag. A havasi *cir-bolyafenyőnek* = *Pinus cembra* L. korábbi szép példánya —, ma sajnos már nincs meg, csak a kevésbé mutatós, a 9. parcellában levő nagy hegyek felső erdőhatárán élő sűrű bokros növésű *hegyi törpefenyő* = *Pinus mugo* Turra (25.). — Több példány található a vörösbarna törzsű *erdei fenyőből* = *Pinus silvestris* L. (10., 16.

Európai vörösfenyők (*Larix decidua*)

és 29.). A bakonyi Fenyőfőn élő idős állományt őshonosnak tartják. Tüje hosszabb és vaskosabb, nagyobb tobozú, sűrű koronájú, sötét-szürke törzsű a *feketefenyő* = *Pinus nigra* L. (27.).

Észak-Amerika keleti részén honos, öttűs *simafenyő*ből két hatalmas példány élt itt, a feljegyzések szerint 1814-ben ültették őket.

Sajnos, a fa-matuzsálemek is elpusztultak már, csak kisebb példányai láthatók itt = *Pinus strobus* L. (28., 30. és 31.).

Szintén észak-amerikai a *sárgafenyő* = *Pinus ponderosa* Dougl.

Selyemfenyő fiatal példánya (*Pinus wallichiana*)

(16.) és a *gyantás erdei fenyő* = *Pinus resinosa* Ait. (25.) is. — Kelet-Ázsiából származik a *japán feketefenyő* = *P. thunbergiana* Franco (25.).

A hamvas, öttűs *selyemfenyő* = *Pinus vallichiana* A.B. Jacks. (26. és 29.) hazája a Himalája. Szomorúfenyőnek is hívják, mert tűi csüngők.

A *lucfenyő*höz hasonlít a Mexikóból származó *duglászfenyő* = *Pseudotsuga menziesii* Franco (6. és 27.). A gyűjteményben mind a szürke, mind a kékes változat is megtalálható. Tűi szétmorzsolva kellemes narancssárga árnyalatúak.

Tobozáról azonnal felismerhető, mert az a pikkelyek alól kilógó hártvány függelékektől borzas, ez más fenyőtobozon nem található.

A *mammutfenyő* = *Sequoiadendron giganteum* Buchh. Hazája Kalifornia, ahol óriási méreteket és életkort ér el. Az arborétumban egy fiatal példánya látható.

Észak-Amerika mocsári partvidékén él a lombhullató *mocsárciprus* = *Taxodium distichum* Rich. (10.) Egy itt található nagyobb példányát egy orkánszerű hatalmas szélvihar pár éve derékba törte. Törést, vágást könnyen kihever ez a fafaj, ezzel magyarázható, hogy újra kifejlődőben van ez a törzs.

Kelet-ázsiai származású a nálunk gyakran telepített, pikkelyes levelű életfa, vagy keleti tuja = *Thuja orientalis* L. (18.).

Hasonló hozzá a Kanadából származó *nyugati tuja* = *Thuja occidentalis* L. (17.). Észak-Amerikában honos az arborétumban több helyen látható *óriás tuja* = *Thuja plicata* D. Don. (2., 16. és 31.), — szintén észak-amerikai eredetű a rövidtűs apró tobozú és széles, terebélyes koronájú *hemlockfenyő* = *Tsuga canadensis* — Carr. (6.).

Ez a kedvelt parkfa gyors növekedésű és árnytűrő. Kezdetben lassan, majd hetedik életévétől gyorsan növő fafaj, törzse gyakran 50 m magasságot és 2 m vastagságot is elér. Érdekessége, hogy a talajjal érintkező ágai gyakran meggyökeresednek. Nálunk a nagyon magas életkort elérő, de rendkívül lassú növekedésű kedvelt díszfa a *tiszafa* — *Taxus baccata* L.

A Bakonyban Herend és Szentgál között van Európa egyik legnagyobb tiszafása.

A gyűjteményben többfelé látható (2., 13., 18., 29. és 30.) ez a sötétzöld lombú, többnyire kétféle fa.

Toboz helyett kehely alakú piros magköpeny burkolja a keményhéjú és mérgező magot. Japánban honos a *nagymagvú tiszafa* = *Torreya nucifera* S. et Z. (26.) tűlevelei hosszúak, vaskosak.

A páfrányfenyőfélék egyetlen élő képviselője a Kínából származó

Mocsárciprus (*Taxodium distichum*)

páfrányfenyő = *Ginkgo biloba* L. (2., 13., 14.). Ősszel aranyárgára színeződő és utána lehulló levelei háromszög alakúak. Dió nagyságú, de szilva alakú termése éréskor elviselhetetlenül bűzös. Mint szent fát, egész Kelet-Ázsiában ültetik, európai parkokba 1730 óta telepítik.

Az arborétum lomblevelű anyaga is rendkívül gazdag. A **juhar** = *Acer* család 33 faja és változata látható. A színre, formára, termésre különböző juharok között vannak hazai, kelet-ázsiai, észak-amerikai származásúak. A legszebb a japán juharoknál látható őszi lomszíneződés (10., 24., 25. és 30.).

Virágzó hortenzia (*Hydrangea arborescens*)

A vadgesztenyének, vagy másként *bokrétafának* = *Aesculusnak* is nagyon sok változatát ismerjük: van fehér, vörös, sárga virágú, szabdaltlevelű stb. (12., 22. és 29.).

A *mézgás égerfa* = *Alnus glutinosa* Gartn. (9.), a nyirkosabb habitatban egész ligetet képez. Itt található még a kisebb termőhelyi igényű *hamvas éger* = *A. incana* Mönch. — ezenkívül az aranyos levelű, a szabdalt levelű, a szomorú változatú éger-félék példányai.

A nagy fényes pettyes-foltos levelű örökzöld *japánsom* = *Aucuba*

A Cuha-patak „átszeli” az arboretumot

Pankrészlet — az aljnövényzet télizöld meténg

japonica Thunb. (27.) alacsony növesű cserje, az arborétum egyik érdekessége.

A borbolyáknak 10 féle faja és változata található a gyűjteményben. A *közönséges borbolyának* = *Berberis Vulgaris* L. (27.) különösen szép a tavasszal vöröslevelű változata: a *vérborbolya* = *B. v. cv. atropurpurea* Reg. (23.). A japán- és kínai borbolyák legszebbje a *pompás japánborbolya* = *Berberis thunbergii* cv. *atropurpurea* (19.). A meleg- és térigényes borbolya talajban nem válogat, erdőgazdasági jelentősége kopárfásításnál és védő cserjesávok, sövények kialakításakor van. Kertkultúrában számos változata ismert.

A parkok kedvelt díszfái a finom, csüngő koronájú fehértörzsű *nyírfák*. A hazai *fehérfenyő* = *Betula verrucosa* Ehrh. (19. és 29.) tornyos növesű és szomorú változatán (19.) kívül megtalálható itt a *molyhos nyír* = *B. pubescens* Ehrh. (27.) az ázsiai, *amúrmenti nyír* = *B. davurica* Pall. (27.) egy-egy példánya is.

Kínából származó *nyáriorgona* = *Buddleja alternifolia* Max. és a *B. davidii* Franch. két faja látható a (25.) parcellában. Az egyes virágok aprók, a virágzat arasznyira is megnő.

A közismert *puszpángot* = *Buxus sempervirens* L. bukszusnak is nevezik. Ennek az örökzöld cserjének is több változata található a (27.) parcellában.

Észak-amerikai cserje a sötétvörös virágú illatos *fűszercserje* = *Calycanthus floridus* L. (10. 27.), Érdekessége, hogy nem a virág, hanem az elhalt, száraz gallyai illatoznak.

A japán *trombitavirág* = *Campsis grandiflora* Schum. (28.) erős növesű kúszócserje. A filagóriának nevezett kerti ház oldalát díszíti nyáron megjelenő narancsvörös, nagy, tölcseres virágfürtjeivel.

A kistermetű *borsófa* = *Caragana frutex* K. koch. (12.), *C. fruticosa* Steud. (12.), *C. arborescens* Lam. (8., 12.). Turkesztán, Amúrmente és Mandzsúria a hazája. Az aranyárga pillangós virágok kis fürtöket képeznek.

Erdeink fontos alsószintbeli fafaja a gyertyánfa = *Carpinus betulus* L. (17.), ezenfelül csüngőgallyú, szomorú változata is megtalálható az arborétumban (9.).

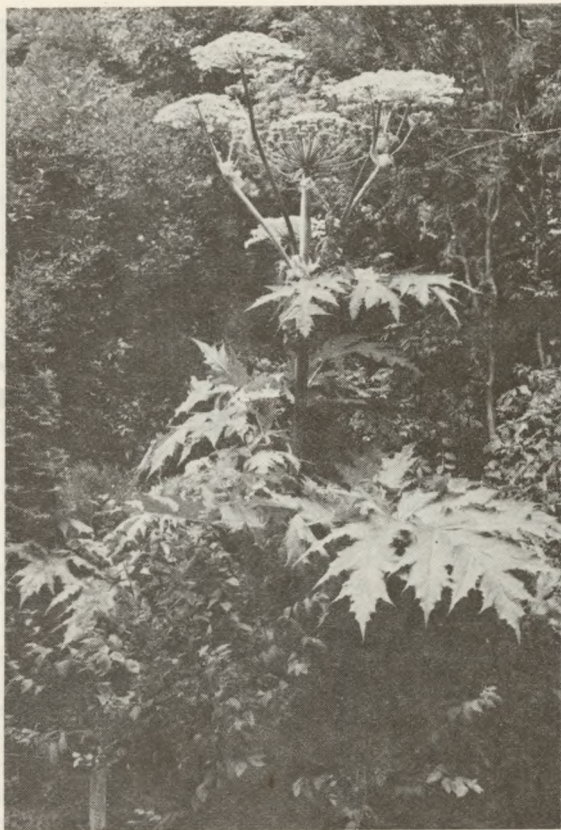
A *szíveslevelű szivarfa* = *Catalpa bignonioides* Walt. (31.), és a *nyugati szivarfa* = *C. occidentalis* L. (28. és 31.) hazája Észak-Amerika. Termése hosszú, vékony, virzsínia-szivarhoz hasonló, innen származik magyar elnevezése.

A Japánban nonos *kacsurafa* = *Cercidiphyllum japonicum* S. et. 2. (12.) vöröslő virágai kora tavasszal nyílnak. Szív alakú, levélfonákon kékeszöld levelei ősszel aranyárgára színeződnek.

A *júdásfa* = *Cercis siliquastrum* L. (12.) hazája Dél-Európa.

Japánsom (Aucuba japonica)

Kaukázusi medvetalp (*Heracleum montegazzianum*)

Levele vese alakú, korán nyíló lilásrózsaszín virágainak érdekessége az, hogy nem a vékony gallyakon, hanem a vastagabb ágakon jelennek meg, sőt a fatörzs oldalából is előtörnek.

Távol-Keletről származik a *Japánbirs* = *Chaenomeles speciosa* Nakai (10.), élénkpiros virágaival feltűnő és szép díszcserje.

Észak-Amerika keleti részéből származik a *hópehelyvirág* = *Chionanthus virginicus* L. (12., 22.). Bokor, vagy kis fa, mely tavaszutón hozza arasznyi, csüngő bugákban hófehér illatos virágait. Ugyancsak Észak-Amerika hazája az *amerikai sárgafának* = *Clad-*

rastis lutea K. Koch (10.). A fa gesztje sárga, innen származik az elnevezés. 7—9 levélkéből összetett levele nagy, meghaladja a 30 cm-t is. Fehér, illatos pillangós virágai is nagyok, két arasznyi csüngő fürtöt képeznek.

Japán és Kelet-Kína a *sorsfa* = *Clerodendron trichotomum* Thunb. hazája (24.). A kis fa fehér, illatos virágai nyárutón nyílnak. A piros csészelevelek közt ülő termés ragyogó kék.

Délnyugat-Európából származik a *csermirtusz*, vagy déli tímár-cserje = *Coriaria myrtifolia* L. (31.). A szürkészöld levelű cserje április-májusban virágzik, fekete termése mérgező.

Erőteljes bokor, vagy kisebb fa a nálunk is gyakori, ehető piros terméséért kedvelt *húsos som* = *Cornus mas* L. (10.). Kora tavasszal nyílik, sárga virágainak tömege kis ernyőket képez. Erdeinkben igen gyakori, a *veresgyűrűsom* = *Cornus sanguinea* L. (8., 12. és 19.). Virága fehéres, termése fekete. A gyűjteményben ázsiai, amerikai fajai és tarkalevelű változatai is láthatók.

Gyakori a nagy bokrokat képező közönséges *mogyoró* = *Corylus avellana* L. (12.). Szépek az aranyoslevelű, szabdalt levelű változatai is (3.). A *lambertmogyoró* vöröslevelű alakja = *C. maxima* ov. *purpurea* színét egész nyáron át megtartva mutatós díszcserje (3.). — Dél-Európából származik a hatalmasra kifejlődő *törökmogyorófa* = *Corylus colurna* L. (16.).

Európa déli részeitől Kínáig mindenütt megtalálható a napos oldalakat kedvelő *cserszömörce* = *Cotinus coggygia* Scop. (12.). Nyugat felé hazánkban van az elterjedési határa. Ősszel pompás lomb-színeződése feltűnő.

Nyugat-Kínából és a vele határos Nepálból származik a *madár-birs* = *Cotoneaster*. Leggyakoribb közülük a sziklakerteket díszítő, elterülő növekedésű, sok kis piros termést hozó *kerti madár-birs* = *C. horizontalis* Decme. (26. és 27.).

A nálunk gyakori *egybibés galagonya* = *Crataegus monogyna* Jacq. (12.), s a nem oly gyakori *ötbibés galagonya* = *C. pentagyna* W. et. Kit. (30.)-en kívül a kevés helyen előforduló *fekete galagonya* = *C. nigra* Kit. (30.) is megtalálható az arborétumban. — Feltűnően nagy, 15 cm-t is meghaladó, ívesen meghajló „dárdákkal” felfegyverzett az Amerikából származó *nagyfővisű galagonya* = *C. succulenta* cv. *macracantha* Eggl. (3. és 12.).

A *perzsa csodabogyó* = *Danae racemosa* Mönch. (26.), árnyas helyet kedvelő, alacsony örökzöld cserje.

Hasonló árnyas helyet kedvel a nagyon korán virító, erősen illatos rózsaszín virágú *farkashárs boroszlán* = *Daphne mezereum* L. (19. és 22.), mely alig méternyi, kisebb cserje. — Gyengébben illa-

Parkrészlet, háttérben a szolgálati lakással

tos virágú és fekete termésű az örökzöld *babérka boroszlán* = *D. Laureola* L. (19.). A *galambfa* = *Davidia involucrata* Baill. hazája Nyugat-Kína (29.). Kis virágát két nagy, hófehér fellelővel övezi. A virító fáról — némi képzelőerővel — azt lehet hinni, hogy kis galambok ülnek ágain.

Nyugat-kínai a *kékhüvely* is = *Decaisnea fargesii* Franch. (10., 17.), mely több méteres, kevésbé elágazó cserje. Levele 70—80 cm-nyi, a levélfonák kékeszöld. Nagy, hengerded termése hüvelyhez hasonló, éréskor kékes-hamvas bevonatú.

Érdekes küllemű, szép díszcserje.

ZIRCI ARBORÉTUM
természetvédelmi
terület

A japán kertek díszai a *gyöngyvirág-cserjék*. Sok faja, és még több változata látható a zirci gyűjteményben. Talán legszebb közülük a *rózsásvirágú gyöngyvirág-cserje* = *Deutzia rosea* Rhd. (12. és 17.), melynek belül fehér, kívül pirossal futtatott a virága, hasonlóan nagyon szép a *harangos virágú gyöngyvirág-cserje* = *D. r. cv. campanulata* Rehd. (17. és 24.).

Japánból származik az égiszilva, vagy *datolyaszilva* = *Diospyros lotus* L. (18.). Fogyasztható sárga, de ízetlen gyümölcsét vastag hamvas réteg borítja. — Az *amerikai datolyaszilva* nagy, fényeslevelű fa, tompa narancssárga színű termése édeskés, ehető = *Diospyros virginiana* L. (12.).

A gyakran, olajfának, olajfűznek is nevezett ezüstfa = *Elaeagnus angustifolia* L. mediterrán származású (26. és 28.). Ezüstösen csillogó szürke bódító illatú lombja miatt kedvelt parkfa. Jól bírja a szélsőségesen száraz viszonyokat is hatalmas gyökérzete miatt, pedig a szódás szíkesek pionír fafaja.

— Kelet-ázsiai rokona, a *pirostermésű ezüstfa* = *E. umbellata* Thunb. (18.).

Téli kép

Az Észak-Kínából származó *kései elsolcia* — *Elsholtzia stauntonii* Benth. (8. és 17.) méter-másfél méter magas félcserje. Érdekessége, hogy lilásrózsaszín virágzata ősszel akkor nyílik, amikor már alig van más virág.

Közép-Kínából származik a méhészek által sokfelé telepített *hupehi mézesfa* = *Evodia hupehensis* Dode (2.). Kis virágai tömött bugákat képeznek, jó mézelők.

Erdeinkben gyakori cserje a négyszegletes, sávos vesszejű csíkos *kecskerágó* = *Evonymus europaeus* L. (28.). Virága jelentéktelen, de feltűnő az élénk liláspiros termése, amelyet püspöksapkának is neveznek. Feketés paraszemölcsöktől sűrűn bibircses a vékony gallyú, alacsony *bibircses kecskerágó* cserje = *E. verrucosus* Scop. (16.) hengeres hajtása. — Régebben csak Közép-Ázsiából volt ismert, újabban Erdélyben is felfedezték a fél métert alig elérő kis cserjét a *törpe kecskerágót* = *E. nanus* Bieb. (12.). — Erőteljes növekedésű és nagy termésű a *széleslevelű kecskerágó* = *E. latifolius* Mill. (13. és 16.). A Japánból és Koreából származó örökzöld levelű kúszó *kecskerágó* = *E. fortunei* cv. *radicans* (12.) légygökökerekkel kapaszkodó érdekes cserje.

A *turkesztáni*-, és a *nagyvirágú gyöngycserje* = *Exochorda korolkowii* Law., az *E. racemosa* Rehd. (3. és 13.) erős cserje, tejfehér virágaik végálló fürtökben helyezkednek el.

Hegyvidéki erdeink számottevő állományalkotó fafaja a *bükkfa* = *Fagus silvatica* L. (31.). Az arborétumban a vörösbarna levelű változata, a *vérbükk* = *F. s. cv. atropunicea* (14.). is látható. — Gyűjteményeinkben ritka az Észak-Amerika keleti részéből származó *nagylevelű bükk* = *F. grandifolia* var. *pubescens* Rehd. (26.), az arborétumban a Cuha egyik hídjá mellett él egy példánya.

A hóvirág nyílásával egy időben sárga virágözönben pompázik az *aranyfa* = *Forsythia suspensa* Vahl. (29.). A Kínából származó, bókolo ágú erőteljes bokor nevét gyakran összecserélik az aranyesővel, pedig az később viritó és teljesen más alakzatú.

A *magaskőris* = *Fraxinus excelsior* L. (6., 12.) erdeink fontos elegyfaja. Az arborétumban az *egylevelű* = *F. e. cv. diversifolia* (6., 17. és 18.) és a *szomorú* alakja = *F. e. cv. pendula* (6., 27. és 31.) is megtalálható. A napos, szárazabb domboldalakat kedvelő *virágos kőris* = *F. ornus* L. (3., 9.), s ezenkívül amerikai fajok is vannak itt (2. és 27.).

Mexikóból származik az árnyéket kedvelő és a Bakony viszonyai közt is télálló, szépvirágú törpecserje a *fukszia*, vagy csüngőke = *Fuchsia megallanica* cv. *gracilis* (26.).

Észak-Amerikából származik a *lepényfa* = *Gleditsia triacanthos*

Kínai azúrosfenő (*Cunninghamia lanceolata*)

L. (16.), mely folytonos metszéssel, jó védősövényt képez, egy törzsre nevelve hatalmas fává fejlődik. Sötétbarna, érés után megcsavarodó, lapos terméshüvelyei „lepényszerűek”, innen kapta a nevét.

Az idősebb hajtások és ágak erősen tövisesek. A tövisek kemények, hegyesek, igen nagyok, 3 ágúan elágazók.

Észak-Amerika keleti részéből került hozzánk a nagyon tömör, nehéz fájú és erősen repedezett kérgű *vasfa* = *Gymnocladus dioica* K. Koch (25.). Kétszeresen szárnyalt levelei hatalmas méreteket érnek el.

Falakra, fákra léggyökereivel kapaszkodó örökzöld kúszócserje a

repekényborostyán = *Hedera helix* L. (27., etc.). Fiatalabb részein ötszögletes és fehér erezetű a levél. Az idős levelek az orgonáéhoz hasonló alakúak, de nem karélyosak és nem fehér erűek. (A növényeknek azt a tulajdonságát, hogy ugyanazon a tövön, de korossága szerint egyik-másik részén különböző — eltérő — leveleket nevel: „kétalakúság”-nak nevezzük.) Virágot ősszel és csak az idős részekén hoz, fekete bogyó termése a következő évben érik be.

India és Kínának Indiával határos része hazája a *mályvafának* = *Hibiscus syriacus* L. (6., 10. és 16.). Az erős növekedésű cserje fő értéke, hogy a nyár második felében és az őszején virágzik bőven. A szép nagy, liláspiros, rózsaszín, vagy fehér, stb. színű, egyszerű, félig telt, vagy egészen telt virágok akkor nyílnak, amikor már más virító cserje alig akad.

Homokos területeken Európától Kínáig mindenütt megtalálható a nagyon tövises, erőteljes növekedésű, ezüstszürke levelű bokor, a *homoktövis* = *Hippophae rhamnoides* L. (29.). Sárga termésének C-vitamintartalma magas, de kellemetlen íze és az erős tövisesség miatti nehéz szedési lehetőség akadályozza felhasználását.

Délkelet-Európában, Kisázsiaiban honos alacsony félcserje a nagy, sokporzós, aransárga virágú *örökzöld orbámfű* — *Hypericum calycinum* L. (27.). Tarackosan terjedő, jó talajtakaró növény.

Dél-Európától Kínáig, Észak-Afrikaig él a vaskos, fényes-sötétzöld, gyakran tüskésszelű levelű, örökzöld *magyal* = *Ilex aquifolium* L. (21., 25., 26., 28. és 30.). Erőteljes bokor, vagy kisebb fa.

Korán tavasszal nyílik a szegletes, zöldvesszős, aransárga, illatos virágú és Kínából származó *jázmín* = *Jasminum nudiflorum* Ldl. (27.). A gyenge növekedésű bokor egyáltalán nem hasonlít az erőteljes, nagy termetű, később nyíló, fehér virágú jezsámenhez, amelyet pedig sokan neveznek tévesen jázminnak!

Távol-Keleten honos a szintén zöldvesszős, alacsony termetű, aransárga virágú *boglárcserje* = *Kerria japonica* DC. (16.). Gyakori teltvirágú alakja is (31.).

Parkokban, vagy szegélyfának gyakorta ültetik a Kelet-Ázsiából származó *csörgőfát* = *Koelreuteria paniculata* Laxm. (13.). A szárazfalú toktermésében zörgő magvaktól származik magyar elnevezése. Júliusban nyíló sárga virágbugája jó mézelő.

Szépvirágú, keletről származó cserje a *kínai lonc* = *Kolkwitzia amabilis* Graebn. (12.). A télálló növény csak kevés gyűjteményben látható — gyakoribb alkalmazást érdemelne.

Tavasztól nyílik a dél-európai származású, de nálunk is egészen meghonosodott, fehér akácéhoz hasonló alakú, de mélysárga virágú, csüngő fűrtű *aranyeső* — *Laburnum anagyroides* Med. (13., 16.).

Az örökzöld orbámfű virága (*Hypericum calycinum*)

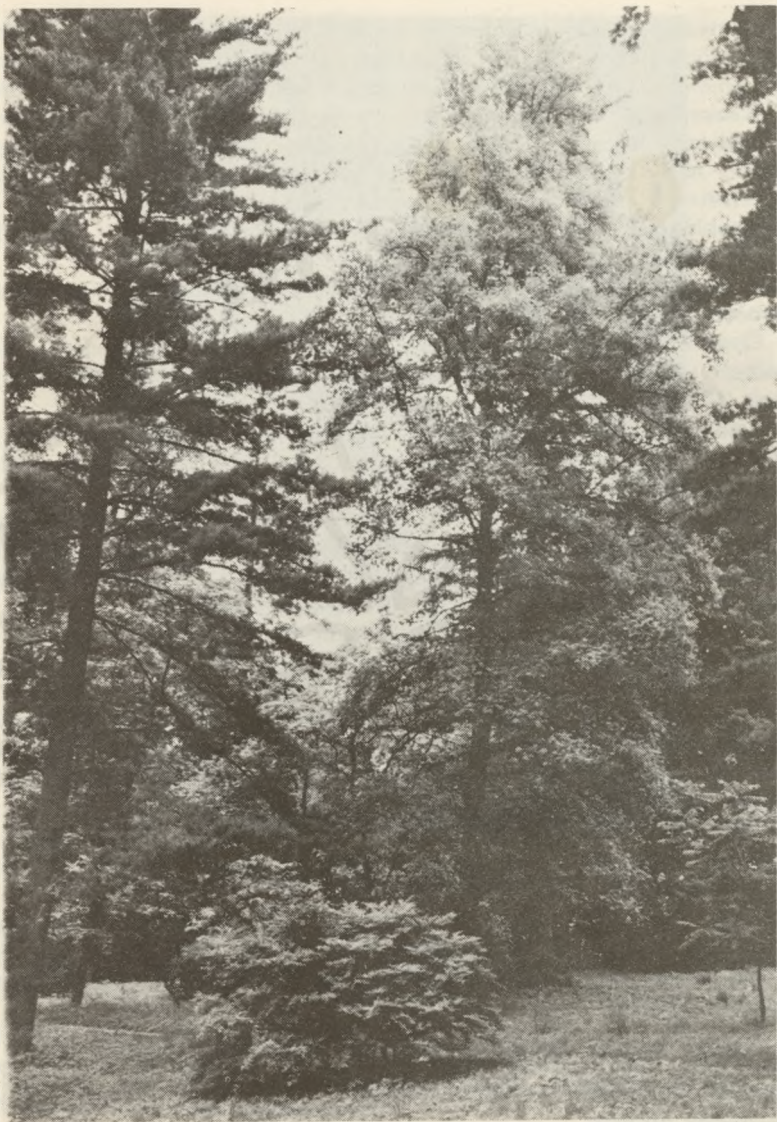
Karcsú, kisebb fává növekedik, és nem hasonlít a kora tavasszal virító aranyfához, amellyel nevét gyakran összetévesztik.

Alacsony cserje a napos, szárazabb helyeket kedvelő dél-európai származású, szürke levelű és kellemes illatú *levendula* = *Lavandula angustifolia* Mill. (26.).

A *fagyal* = *Ligustrum* bokrok több faja és változata látható a gyűjteményben. Valamennyi jó árnyéktűrő.

Észak-Amerikában honos a szép, sudár törzsű, magas termetű *tulipánfa* = *Liriodendron tulipifera* L. (12., 31.). Szokatlan, de érdekes formájú a levele. Virága kívülről zöld, belül narancs-sárga. Alulról nézve a magas fa virágai alig észrevehetők.

A *lonc* = *Lonicera* európai és ázsiai fajaiból egész sorozat van a gyűjteményben (2., 25., 28., etc.). A szép virágú, természetes bokrokon kívül van itt alacsony, örökzöld fajából is, ilyen a *mirtuszlonc* = *Lonicera nitida* Wils. (16.), és a *kínai lonc* = *L. pileata* Oliv. (19.). Érdekességük, és felismerhetőségüket is jól elősegíti: tövén összenőtt 2—2 virág, később pedig 2—2 bogyótermése.

Tulipánfa (*Liriodendron tulipifera*) — a háttérben jobbról

Kertjeink, parkjaink tavaszi díszje a *liliomfa* = Magnolia. Több faja, több helyen díszíti a gyűjteményt. Mind a kelet-ázsiai, mind az amerikai származásúak nagyon szépek. (2., 6., 25., 26. és 29.)

Közkedvelt, örökzöld alacsony cserje az észak-amerikai *mahónia* = Mahonia aquifolium Nutt. (19. és 25.). Tavasszal sárga virága. őszen hamvas sötétkék termése. télen a megpirosodott zsengébb levélzete gyönyörködtet. Még mutatósabb a nagyobb levelű és nagyobb termetű kelet-ázsiai rokona: a *japán mahónia* = M. bealii Carr. (12. és 16.).

A szép virágú *díszalmákból* = Malus, több példány is van az arborétumban (6. és 27. parcellában).

Gyakori élőlény a bazsarózsa Kínából származó rokona, a két métert is elérő *fás bazsarózsa* = Paeonia suffruticosa Andr., melynek (12.) nagy virágai májusban nyílnak.

Kanadából került hozzánk a magasra kapaszkodó, öt levélkéjű *vadszőlő* kúszócserje: Parthenocissus quinquefolia Planch. (12.). Lombja őszen szépen megpirosodik.

Kínából származik az illatos, kékeslila virágú *császárfa* = Paulownia tomentosa Steud. (28. és 29.). Virágai végálló bugában lombfakadás előtt nyílnak, hideg teleken azonban elfagynak a virágrügyek. A keresztben átellenes levelek igen nagyok.

Mandzsúriából származik a puha kérgű, *Amúr-menti parásfa* = Phellodendron amurense Rupr. (9.), mely őszen korán lehullatja az 5—13 levélkéből összetett, 35—40 cm hosszú leveleit.

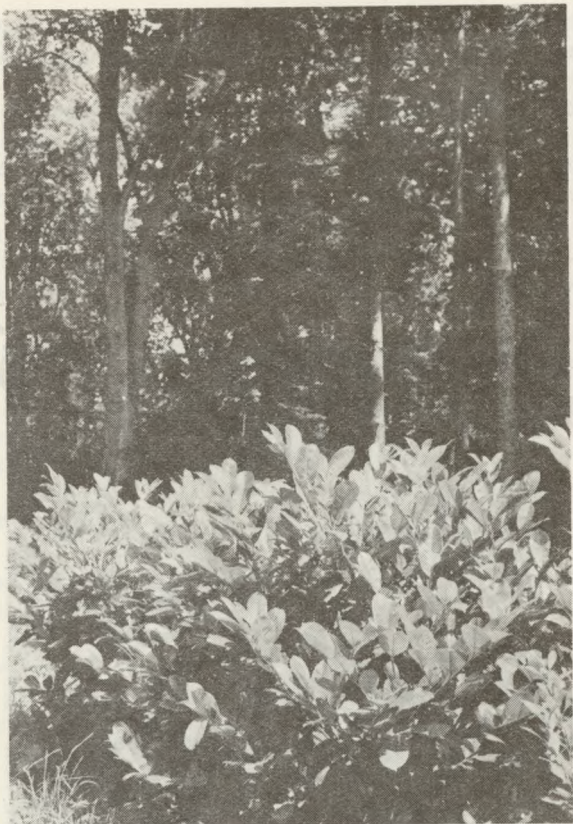
Kiskertben, nagy parkokban egyaránt kedvelik az erősen illatos virágú *jezsámen* bokort = Philadelphus coronarius L. Az arborétumban sok van ebből is, valamint a telt virágú, az illattalan és a törpe változataiból is. (2., 10., 25., 27., 28. és 29.).

Dél-afrikai érdekesség a szép, élénkpiros virágú törpe cserje, a *fokföldi napvirág* = Phygelius capensis E. Mey., amely a 27. parcellában látható.

Nagy koronájú, hatalmas a platán, vagy *boglárfa* = Platanus acerifolia Willd. (13.). Nagy darabokban leváló kérgéről, foltos törzséről, valamint a hosszú kocsányon lógó gömbös terméséről könnyű felismerni.

Észak-Kínából származó bokor a *vadcitrom* = Poncyrus trifoliata Raf. (27.). Zöld vesszein nagy zöld tövisek vannak, levelei háromtagúak. Tavasszal fehér illatos virágok, őszen diónyi, kemény, sárga termések díszítik.

Az európai származású *fehér-, fekete-, szürke nyárfák* = Populus alba L., P. nigra L., P. canescens Sm. (9., 10. és 27.) nagyra fejlett példányai élnek az arborétumban. Karcsú, magas a *jegenyenyár* =

Szerb babérmeggy (*Prunus laurocerasus*)

P. nigra var. *italica* Dur. (27.). — Vékony, lapított mozgékony levél-nyelű a *rezgőnyár* = *P. tremula* L. (16.). Említést érdemlő néhány külföldi nyárfaj is.

Egész nyáron bőven virít az alacsony növésű cserjés *pimpó* = *Potentilla fruticosa* L. (12. és 16.). Virága rendszeren sárga, de megtalálható a fehér változata is.

A szilva-félék gazdag családjának sok szépvirágú faja és változata is megtalálható az arborétumban. — Egész nyáron át sötétvörös a *vérszilva* = *Prunus cerasifera* cv. *atropurpurea* Jaeg. (29.) levele.

— A *szilvarózsa*, vagy menyasszonyfának is nevezett *P. triloba* Ldl. (12.) hosszú vesszeit tavasszal kis rózsákhoz hasonló, telt rózsaszín virágok borítják.

— Illatos, fehér virágfürtök özöne borítja el tavasszal a *zselnicemeggyet* = *P. padus* L. (19.). — Kis növésű, de igen mutatós a bőven virító *törpemandula*, vagy árvafa = *Prunus tenella* Batsch. (26.). — Az örökzöld *babérmeggy* = *Prunus laurocerasus* L. négy változata is itt található a 12., 16. és 26. parcellában. — Nagyon mutatós a *Prunus serrulata* cv. Kiku-shidare-sakura nevű japán

Keresztes kutyatej (*Euphorbia lothyris*)

díszcseresznye. — Fanyarkás ízű gyümölcsöt terem a tövises *kökény* = *Prunus spinosa* L. (26.). Hamvas termése éretten fekete színű.

Délvidéki cserje a *granátalma* = *Punica granatum* L. (12.). Nálunk csak védett helyen, déli támfalaknál érzi jól magát. Az itteni példány jól bírja a Magas-Bakony klímáját. Virága tüzes granátvörös. Az éretten széteső alma tele van rózsaszín bevonatú és fogyasztható maggal.

Itáliától Dél-Ázsiáig elterjedt, erősen tövises cserje a tavasszal fehér virágáradatával, nyár végén narancssárga terméstömegével feltűnő *tűztövis* = *Pyracantha coccinea* cv. *lalandei* (28.).

A gyűjtemény nagy értéke a *tölgy* 15 fajból és fajváltozatból álló sorozata. Hazai és messze földről idekerült szép fajokkal ismerkedhetünk. A *kocsányos tölgy* = *Quercus robur* L. (13.) kb. 400 éves példánya a régi Bakonyerdő maradványa.

A fa törzse közel 5 méter kerületű, egészséges szép példány. Aranysárga levelű (12.), karcsú, tornyos növéssű (16., 31.), piramis koronájú (8.), szabdalt levelű (31.) tölgyváltozatokat is megtalálni.

— A kocsánytalan tölgyből = *Qu. petraea* Liebl. (27.) és annak fehértarka levelű (8), naspolyalevelű (31.) változataiból is vannak példányok.

Az észak-amerikai fehértölgy = *Quercus alba* L. (24.) narancsból vérpirosba hajló őszi lombszínéződése nagyon érdekes. Szintén innen származó *nagylevelű tölgy* = *Qu. macrocarpa* Mchx. (31.), levele a 30 cm hosszúságot is eléri. Hazájában mint a városi légszennyezést jól tűrő fafajt utcafásításnál alkalmazzák. Ugyanitt van a hazája a *vörös tölgynek*, vagy *vértölgynek* is = *Qu. rubra* L. (2., 24. és 31.).

Levellei ősszel szépen megszínesednek, nagy makkjának egészen lapos a kupacsa. — Kicsi és erősen fogazott szélű a *libanoni tölgy* = *Qu. libani* Oliv. (31.) levele. Makkja feltűnően nagy, ezt a kupacs csaknem teljesen beborítja.

Kelet-ázsiai cserje a tejfehér virágú *hószirm* = *Rhodtypos scandens* Maki (27.). Négy fényes, fekete termés csoportja tavaszig megmarad.

A házikertekben otthonos *ribizke* szép virágú amerikai rokona az élénk, sárga virágfürtű *aranyribizke* = *Ribes aureum* Pursh. (13.), a vérpiros virágú *R. sanguineum* Pursh. (6. és 27.), amelynek még rózsaszín virágú változata is van = *R. s. cv. carneum* Dipp. (13. és 16.).

Libanoni tölgy (*Quercus libani*)

Magyarországon teljesen meghonosodott az amerikai származású *fehér akác* = *Robinia pseudoacacia* L. (9., 14.).

Bőven nyíló illatos virága jó mézelő, fája kiváló mezőgazdasági szerfa, nyersen is kiváló tűzifa. Sok változata közül említést érdemel az egylevelű = *R. ps. cv. monophylla* Carr. (22.), s a girbe-görbe alakzatú = *R. ps. cv. tortuosa* DC. (12.), valamint a kétféle pirosvirágú amerikai akác is. (23. és 28.).

A virágok királynőjének tartott *rózsában* is gazdag a gyűjtemény. A magyar ritkaságon és a görög különlegességen kívül több faj és a kerti hibridrózsák közül több változat a 29. parcellában látható.

Dél-európai, alacsony örökzöld, árnyatűrő növény a szúrós csoda-

bogyó = *Ruscus aculeatus* L. A levélnek látszó lapos szárképlet közepén jelennek meg az apró, fehér virágok és később a piros termések.

A fűznek fa és bokor alakú fajaiából több is van a gyűjteményben. Legfeltűnőbb közöttük a *fehérfűz* = *Salix alba* L. (12.) és a csüngő sárga gallyú változat a *szomorúfűz* = *S. a. ssp. vitellina* cv. *tristis* Gaud. (27.).

A *japán akác* = *Sophora japonica* L. (6.). Hazája Kína, Korea. Hatalmas fává fejlődik ez a fiatalabb részein zöldkérgű fa. Virága jó mézelő, szívesen alkalmazzák belterületi útfásításoknál.

Erdei fa a *barkócaberkenye* = *Sorbus torminalis* Crantz. (8.) és madárberkenye = *Sorbus aucuparia* L. (24. és 26.). Ez utóbbinak szomorú (12. és 24.) és a nagy gyümölcsű változata is él az arboreumban.

Tavasszal a kert egyik dísze a Kínából származó, hófehér virágözönbe boruló bokor, a *gyöngyvessző* = *Spiraea vanhouttei* Zbl. (12.

A park egyik ékessége a szomorúfűz (*Salix alba* var. *vitellina* cv. *tristis* Gaud.)

és 16.). Több rokona is megtalálható itt, közöttük piros és rózsaszín virágúak is vannak (10., 12. és 13.).

Észak-Amerikából származik a *hóbogyó* = *Symphoricarpos albus-laevigatus* Blake (11. és 23.). Apró virágait szeretik a méhek. Ősszel hófehér bogyótermése teszi feltűnővé. — Rokonának, a *korállbogyónak* = *S. orbiculatus* Mnch. (12. és 27.) kisebb és korállpiros a bogyója.

A *kerti orgona* = *Syringa vulgaris* L. (22., 25.) hazája a Balkán.

Feltevések szerint török pasák telepítették meg az országban. Két kínai orgonafaj is található a 10. és 29. parcellában.

Dél-Európában honos a *tamariska*, finom, vékony levelű bokrait apró, rózsaszín virágokból összetett, hosszú füzérek ékesítik.

A *kerti tamariska* = *Tamarix tetrandra* Pall. (28.) májusban virít, a *francia tamariska* = *T. gallica* Webb. (28.), meg a *csinos tamariska* = *T. pentandra* Pall. (28.) augusztusban.

Európai fa a *kis- és nagylevelű hárs* = *Tilia cordata* Mill. (23.) és *T. platyphyllos* Scop. (25. és 28.). Az utóbbinak aranyos levelű (27.) és hasogatott levelű alakja (2., 6.) megtalálható az arborétumban. — Délkelet-Európában honos az ezüsthárs = *T. tomentosa* Mnch. (2. és 27.), levélfonáka ezüstszürke.

Hatalmas szil-matuzzsálem is volt az arborétumban — sajnos, már nincs meg, pár éve elpusztult. A *mezei szil* = *Ulmus carpinifolia* Gled. (2. és 6.) és a sárga, fodroslevelű (6.), a csüngő gallyú, szomorú (30.) változata, valamint a *hegyi szil* = *Ulmus glabra* Huds. (12.) és ennek fehértarka levelű változata (12. és 29.) él itt.

Az *ostorménfa* = *Viburnum lantana* L. gyakori erdei cserjénk. — Nyirkosabb talajt kedvel a *kánybangita* = *Viburnum opulus* L. (22. és 28.), ennek kerti változata a telt virágú *hólabda* = *V. o. cv. sterile*. — Nyugat-ázsiai rokona a télálló, ráncoslevelű örökzöld *bangita* = *V. rhytidophyllum* Hemsl. (27. és 29.).

A kedves kékvirágú *meténg*, vagy télizöld = *Vinca minor* L. alacsony félcserje, nagy területet borít. (12., 13. és 31., etc.).

A *fehér fagyöngy* = *Viscum album* L. élősködő örökzöld törpecserje, sajnos erősen elterjedt a gyűjtemény fáin. Elsősorban a nyáron található, de van már a juharokon és sok egyéb fán is.

Dél-európai az illatos virágú *barátcserje* = *Vitex agnus-castus* L. (12.). Az 5—7 tagból álló csillagos levelek és a nyáron nyíló, lila virágbugák egyaránt nagyon mutatósak.

A kerti lugasra kapaszkodott a szőlő erősen szeldelt levelű alakja = *Vitis vinifera* cv. *apiifolia* (28.), a dűsán virító illatos virágú szőlő = *Vitis riparia* cv. *odoratissima* pedig a tóparton látható (19.).

Feltűnően szép virágú, kínai cserje az *ösztörüs rózsalonc* =

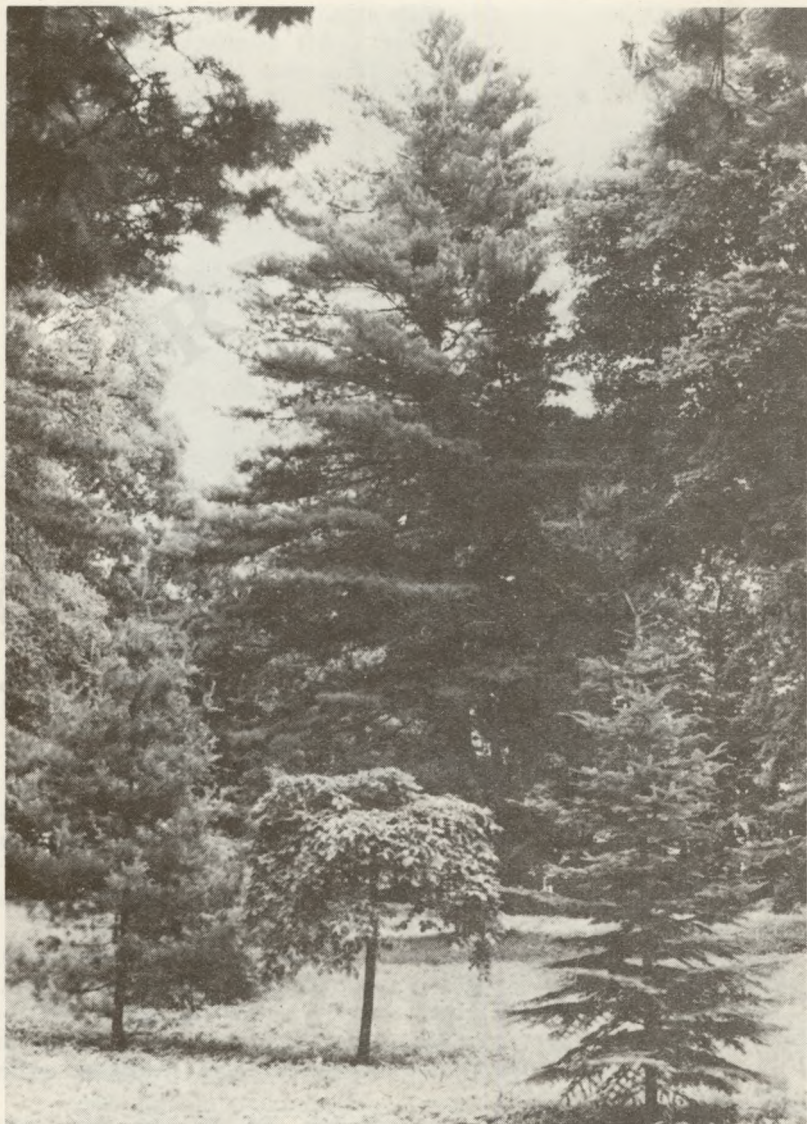
A parkban található hazánk legidősebb *Pinus Strobus* egyedei

Weigela florida S. et. Z. (9. és 16.). A rózsaszín virágú változaton kívül van itt fehér és vörös változatából is (12. és 27.).

A kínai lila akác vagy glicinia = *Wisteria sinensis* Sweet. szép, fürtös virágú kúszócserje, szintén a kerti lugasra kapaszkodott (28.).

Észak-Amerika délkeleti részén honos az örökzöld levelű *pálmaliliom* = *Yucca filamentosa* L. Reprezentatív növény, júliusban 1—2 méteres elágazó virágszárán csüngenek nagy tömegben csésze alakú, sárgásfehér virágai.

Az *amerikai sárgafa* = *Zanthoxylum americanum* Mill. (28.) erős cserje vagy kis fa, melyen az apró virágok alatt páros tüskék találhatók.

Parkrészlet

Az arborétum madárvilága

Az arborétumban felüdülést kereső ember nemcsak a sokszínű virágokban, faóriásokban gyönyörködhet, hanem a hasonlóképpen megkapó és változatos madárvilágban is. A növényzethez hasonlóan, a madárvilág is évszakonként változtatja arculatát. Más aspektust mutat télen, mint nyáron, változik ősszel és tavasszal.

Az arborétum mint részben ősi bakonyi reliktumerdő, szigetszerűen helyezkedik el az egyébként ma már erdőtlen Zirci-medence közepén. Az öreg, odvasodó faóriások buja aljnövényzetükkel szinte vonzzák ide az énekes madarakat. A gazdag madárvilágnak azonban közvetlen antropogén okai is vannak. A fagyos téli napok beköszöntésével rendszeres etetés folyik a területen. Több modern madáretető biztosítja a különféle cinegék, csuszkák, fakuszkák stb. téli táplálékszükségletét.

Az itt kitelelő madarak egy része tavasszal elrepül a Bakony Erdeibe, jó részük azonban költésre is helyben marad. A természetes faodúk mellett mesterséges fészekodúk szolgálják a hasznos énekesek tavaszi megtelepedését. Mintegy 250 darab különféle fészekodú biztosítja az odúlakó fajok költési lehetőségét.

A téli látogató elsősorban az etetők környékén találja a legnépesebb madárcsoportokat. Legtöbb ott a széncinege, majd a kék- és barátcinege, de ott szorgoskodik néhány fakusz, fenyőcinege és csuszka is. Enyhébb téli napokon azonban ők is szétszélednek, s szokásos munkájukkal a fákat tisztogatják.

Gyakran megfigyelhető, amint a kékcinege például a fákon maradt száraz leveleket bontogatja, nincs-e bennük telelő rovar vagy pete. Téltre a Bakony bükköseiből behúzódik egy-két szürkeakó, melyeknek jellegzetes kiáltása is hallható időnként. A kőrisfákról jövő mélabús „tyü”, „tyü”, „tyü” hangok a piros begyű süvöltőtől erednek. Kisebb csapatai rendszeresen ott lakmároznak a kőrisfák termésén. A fagyöngytől ellepett nyárfákon láthatók a léprigók. Gyakran civakodnak, kergetik egymást. Fő táplálékuk a fagyöngy. Ritkábban egy-egy karvaly vagy egerészölyv is átrepül a lombtalan fák felett.

Tavaszra sokkal népesebb és hangosabb lesz a terület. Áprilisban a fészkelő fajok költéshez készülődnek, vagy már ülnek is — s még ugyanakkor számos az átvonuló. A magas szürke nyárfák

A nagymagvú tiszafa (*Torreya californica*, hazája Kalifornia)

odúit, nem kis zajongás közepette elfoglalják a csókapárok is. A kisebb odvakban és a mesterséges odúk egy részében seregélyek telepsznek meg. A csuszka hozzálát leendő lakása bejárónyílásának szűkebbre tapasztásához, hogy ellenségei ne férhessenek be rajta. Hajnaltól kezdve madárénektől hangos ilyenkor az arborétum. Poszáták, rigók, cinegék és pintyek fújják jellegzetes nászadalukat. A csicsörkék, tengelicék, pintyek, zöldikék megkezdik kerek fészkeik építését a fák lombozatában, míg a csilcsalp füzike a talaj növényzetében rejti el boltozatos fészket. A magasan levő

odúkban évente megtelepszik egy-két pár kék galamb, mely egyedüli odúlakó, s egyben legritkább galambfélénk. Áprilisban már tojásain ül az örvösgalamb, balkáni gerle, az énekes és a fekete-rigó. Májusban a sárgarigó füttye is színesíti az énekkoncertet. A viszonylag hideg mikroklimájú területen csak egy-két párban telepszik meg ez a melegkedvelő faj.

Május közepén, ahogy kelnek a fiókák, csökken az énekintenzitás. A szülők elfoglaltak a táplálékkereséssel, etetéssel. Ilyenkor új hangok ütnek meg fülünket, a fiókák csipogásai.

Hiba tuja (*Thujopsis dolabrata*)

Nyár elejére az új generáció is kirepül, s júniusban már megfigyelhetjük a fákon, cserjéken együtt keresgélő szécinegecsaládot, melyben a fiatalok fakóbb színükről jól felismerhetők.

A fiatal seregélyek sem hasonlítanak szüleikhez, színük halványbarnás. Kirepülés után hamarosan elhagyják az arborétumot, s csapatokba verődve távolabbi réteken, legelőkön kóborolnak. Kiugrálnak fészkeikből a kitollasodott vörösbegyfiókák is, melyeknek begye ekkor még foltos, s a vörös szín csak augusztus végén kezd megjelenni.

Madáretető

A Cuha-patak partjának kövezetében évente megtelepszik legsebbebb billegetőnk, a hegyi billegető. Olykor júliusban másodikköltése is megfigyelhető.

Júliusban alábbhagy a madárének, majd augusztusban el is némul, bár a zöldike és a tengelic még e hónapban is költ.

Sokszor már augusztus végén kezdetét veszi az őszi vonulás. Új jövevények színesítik ilyenkor a kert madárvilágát. Szárazágakról, kerítésekről légykapók lesnek zsákmányukra. Egy alkalommal a ritka kis légykapó is szem elé került itt. Felszaporodik a csilpcsalp és a sisegő füzikék száma. A fekete bodza leveles termését poszáták és rigók csipegetik.

Szeptember elején elvonul a sárgarigó. Ez idő tájt rendszeres vendége a kertnek a jégmadár. Ez a díszes, türkizkék hátú madár itt költ a Bakonyban, s olykor már nyár derekán megjelenik az arborétumban is, ahol a halastó vagy a Cuha-patak partján egy ágról halakra les.

A tó befagyásáig ott marad.

Őszre behúzódnak a területre a királykák és a fenyőcinegék, melyek főként a túlevelű fákat tisztogatják, valamint egy-egy őszapócsapat is. Növekszik a harkályok száma (kis-, közép- és balkáni fakopáncs).

Az október végi hideg, szeles idők végleg dél felé hajtják költöző rovarrevőinket. Novemberben megérkeznek északról a fenyőpinyek, süvöltők, s ismét télies képet ölt az arborétum.

MÉM Veszprémi Állami Erdőrendezőség
8200 Veszprém, Felszabadulás u. 25/A.
Tel.: 12-384

Készült 10 000 példányban
75 1708 Veszprém megyei Nyomda Vállalat
Felelős vezető: Steltzer Ferenc

Magyar Erdészeti Egyesület
1851 / 1866

Ára: 10,- Ft

